



ROK MILENIUM KORONACJI DWÓCH PIERWSZYCH KRÓLÓW W GNIEŹNIE
WYSTAWA HISTORYCZNA

GALERIA COLLAGE – DOM KULTURY W ZELOWIE, ULICA KOŚCIUSZKI 74 – LUTY-MARZEC 2025

**Pomysł wystawy projekt i wykonanie:
©Andrzej Dębkowski**



Bolesław I Chrobry (Wielki)

(Ur. 967, zm. 17 czerwca 1025) – władca Polski z dynastii Piastów w latach 992-1025, książę Polski od 992 i pierwszy koronowany król Polski (od 1025), w latach 1003-1004 także książę Czech jako Bolesław IV.

Był synem Mieszka I, księcia Polski i Dobrawy, czeskiej księżniczki. Ani miejsce, ani dokładna data urodzenia Bolesława nie są znane. Objął rządy w 992 roku, wypędzając krótko potem swoją macochę Ode i przyrodnych braci.

Wspierał chrystianizację Polski oraz wyprawy misyjne Wojciecha Sławnikowica, biskupa praskiego i Brunona z Kwerfurtu. Męczeńska śmierć tego pierwszego (997) i jego rychła kanonizacja stały się powodem zorganizowania zjazdu gnieźnieńskiego (1000), podczas którego utworzono polskie arcybiskupstwo (metropolię kościelną) w Gnieźnie oraz biskupstwa w Krakowie, Wrocławiu i Kołobrzegu, a cesarz Otton III potwierdził niezależność państwa polskiego i jego władcy.

Po śmierci Ottona III (1002) Bolesław znalazł się w konflikcie z jego następcą Henrykiem II, prowadząc z nim długotrwałe wojny o panowanie na Połabiu i Czechach (1002-1018), zakończone pokojem w Budziszynie (1018) i oddaniem Polsce Milska i Łużyc. Około roku 1003 Chrobry anektował również Morawy, dzięki czemu Polska uzyskała kontrolę Bramy Morawskiej i dostęp do Dunaju.

W 1018 roku Bolesław I wyprawił się na Ruś i zdobył jej stolicę Kijów, osadzając na ruskim tronie swojego zięcia Światopełka I i zabierając stamtąd duże łupy. W drodze powrotnej z Kijowa odzyskał dla państwa polskiego utracone w 981 roku strategiczne Grody Czerwieńskie, ważny punkt na skrzyżowaniu szlaków handlowych.

Przez ostatnie lata współrządził ze swoim synem Mieszkiem II Lambertem. Tuż przed śmiercią (1025), koronował się na pierwszego króla Polski.

Przydomek Chrobry został mu nadany za czasów panowania jego syna, Mieszka II, i oznacza człowieka męznego, dzielnego i odważnego, później był także określany przydomkiem Wielki.

Życie przed objęciem władzy

W 973 roku zdecydowano o wysłaniu Bolesława do Niemiec jako osoby gwarantującej postanowienia zjazdu w Kwedlinburgu (czy tak się w istocie stało jest kwestią dyskusyjną).

W 984 roku jego ojciec Mieszko I zaaranżował małżeństwo Bolesława z córką margrabiego Miśni Rygdaga. Prawdopodobnie po zawarciu małżeństwa Bolesław objął władzę nad Małopolską. Rok później odprawił on swoją żonę (po śmierci jej ojca), lecz zachował władzę w Małopolsce, a następnie, prawdopodobnie z inspiracji księcia czeskiego Bolesława II, ponownie się ożenił. W literaturze pojawiła się także teoria, że Bolesław mógł panować wówczas w Małopolsce z czeskiego nadania i przyjmując to założenie dopiero po śmierci księcia czeskiego (999) włączył ją do państwa polskiego. Przy założeniu jednak, że Małopolska została zajęta już za Mieszka I do roku 990, Bolesław rządził w niej z nadania swojego ojca, a jego terytorium nie zostało włączone bezpośrednio do Polski. Uważa się, że ojciec nie uwzględnił go w dokumencie Dagome iudex (nie występuje w zachowanym regeście). Może to oznaczać wydziedziczenie kosztem przyrodnych braci z drugiego małżeństwa, młodego Mieszka i Lamberta, jednak w ówczesnej rzeczywistości takie posunięcie względem pierworodnego syna nie wydaje się prawdopodobne. Można więc wnioskować, że Dagome iudex objął najlepiej ukształtowany rdzeń państwa Mieszka I (tzw. państwo gnieźnieńskie, czyli rdzenne ziemie Polan i najpełniej zintegrowane z nimi tereny) i przeznaczył go do podziału bądź współrządów synów Ody, a za dziedzictwo Bolesława uznał wydzieloną Małopolskę.

Lata panowania

Po śmierci Mieszka I (25 maja 992), Bolesław w nieznanych okolicznościach szybko przejął władzę nad całym krajem, a następnie wygnał macochę i swoich przyrodnych braci. Już w czerwcu był w pełni samodzielnym władcą (Niemcy poprosili go o posiłki wojskowe). To wskazuje, że Bolesław Chrobry był obecny przy umierającym ojcu i wówczas Mieszko wyraził zgodę na takie rozwiązanie.

Dążąc do ekspansji na tereny Prusów, popierał misje chrystianizacyjne, między innymi misję wygnanego biskupa Pragi Wojciecha z rodu Sławnikowiców, która miała miejsce w 997 roku. Gdy Wojciech został zabity, Chrobry wykupił jego zwłoki za równą wadze jego ciała ilość złota i złożył je w kościele w Gnieźnie. Kanonizacja Wojciecha w 999 roku miała ogromne znaczenie prestiżowe dla polskiego Kościoła oraz dla Bolesława, który

wkrótce wykorzystał je politycznie doprowadzając do powstania archidiecezji w Gnieźnie, która była niezależna od metropolii niemieckich (w przeciwieństwie do Pragi, która podlegała Moguncji).

Zjazd gnieźnieński

Bolesław I Chrobry wykupuje ciało Świętego Wojciecha z rąk Prusów, fragment Drzwi Gnieźnieńskich około 1170 roku
Polska w 1000 roku, podział na biskupstwa, wg Wojciech Kętrzyński „Polska w X wieku”
W pielgrzymce do grobu świętego Wojciecha i w celu pozyskania Chrobrego do swych idei uniwersalistycznego cesarstwa przybył do Gniezna w roku 1000 cesarz Otton III. Podczas zjazdu gnieźnieńskiego utworzono niezależną polską organizację kościelną z metropolią w Gnieźnie i biskupstwami w Krakowie, Kołobrzegu i Wrocławiu. Arcybiskupem gnieźnieńskim został brat św. Wojciecha, Radzim-Gaudenty. Biskup poznański Unger został dożywotnio wyłączony spod zwierzchności Gniezna – biskupstwo misyjne w Poznaniu powstało bowiem już w 968 roku. Najważniejszym aktem dokonanym podczas zjazdu gnieźnieńskiego była jednak symboliczna koronacja Bolesława Chrobrego na króla, dokonana poprzez nałożenie na jego skronie diademu cesarskiego. Nie została ona nigdy jednoznacznie potwierdzona, jednak dowodem mogą być monety datowane na najpóźniej 1020 rok z wizerunkiem Bolesława i napisem rex (łac. król). W ten sposób Chrobry otrzymał prerogatywy (uprawnienia) królewskie (m.in. prawo inwestytury biskupów). Niektórzy historycy uważają nawet, iż Otton uznał Bolesława Chrobrego za swojego drugiego następcę na tronie cesarskim (po margrabim Miśni Ekkehardzie). Wiążą oni z tym interwencję Bolesława w Niemczech w 1002 roku. Według nich, po zamordowaniu margrabiego przez jego przeciwników, polski władca chciał się upomnieć o tron rzymsko-niemiecki. Obie te kwestie wciąż budzą gorące dyskusje. Oprócz tego Chrobry został również uznany przyjacielem Świętego Cesarstwa Rzymskiego i bratem cesarskim, co stanowiło najwyższą możliwą godność w ówczesnym ceremoniale. W trakcie owych uroczystości nastąpiła wymiana darów. Ponadto Polska uniezależniła się od Niemiec (została zwolniona z płacenia trybutu). Otton III podarował Chrobremu kopię włóczni św. Maurycego i relikwię gwoźdza z Krzyża Pańskiego, a w zamian otrzymał ramię św. Wojciecha (zachowane do dziś) i 300 zbrojnych. Według francuskiego kronikarza Ademara z Chabannes (zm. 1034), Bolesław miał towarzyszyć Ottonowi III do Akwizgranu i tam otrzymać złoty tron Karola Wielkiego, którego grób w tym czasie Otton III kazał odnaleźć i otworzyć.

Zajęcie Miśni, Milska, Łużyc i interwencja w Czechach

Dobre relacje z zachodnim sąsiadem załamały się po niespodziewanej śmierci młodego cesarza w 1002 roku. Bolesław wykorzystał wewnętrzne walki w Rzeszy i zajął ważny rejon przedpola Odry: Miśnię, Milsko i Łużycę. Kiedy władzę w Niemczech ostatecznie przejął Henryk II, zaakceptował on zdobycze Chrobrego, przekazując mu je na zasadzie lenna. Jedynie Miśnię oddał we władanie sprzymierzonemu z księciem polskim margrabiemu Guncelinowi. Relacje zostały unormowane, jednak zorganizowanie nieudanego zamachu na życie Bolesława przywróciło ryzyko konfliktu. Do wojny nie doszło, a książę Polski przystąpił do interwencji w Czechach, gdzie w roku 1003 zmarł książę Władysław. Chrobry na tronie osadził wcześniej wygnanego Bolesława III Rudego. Prawdopodobnie na prośby opozycji czeskiej w tym samym roku raz jeszcze wmieszał się w sprawy czeskie – oślepił Bolesława Rudego, a następnie sam objął tron w Pradze i ogłosił się księciem Czech, nie chciał jednak złożyć hołdu królowi niemieckiemu, jak zwykli to byli czynić władcy czescy. Stało się to m.in. pretekstem Niemiec do wojny z Polską.

Wojny polsko-niemieckie 1002-1018

W 1002 roku Chrobry sam rozpoczął wojnę, atakując Miśnię. Henryk odpowiedział wyprawą zbrojną w roku następnym. Pierwsza ofensywa nie odniosła skutku, ale już w 1004 władca Rzeszy zaatakował Czechy i obalił władzę Bolesława w tym państwie. Przy Polsce pozostały Morawy i Słowacja.

Następnie Henryk w 1005 zdobył Milsko, a nawet dotarł ze swoimi wojskami aż pod Poznań. Wtedy też zawarto układ pokojowy, na mocy którego Bolesław prawdopodobnie zrzekł się Milska i Łużyc. Henryk wkrótce wypowiedział rozejm, w efekcie czego Bolesław Chrobry w 1007 roku najechał ziemie arcybiskupstwa magdeburskiego. Następnie bez większych problemów odzyskał Budziszyn. Kontrofensywa Henryka ruszyła dopiero w 1010 roku, nie przyniosła jednak żadnych skutków poza lokalnymi zniszczeniami na Śląsku. W 1012 roku zawarto pokój na pięć lat. Wykorzystując wojnę polsko-niemiecką, zapewne w 1007 roku, od Polski

uniezależniło się Pomorze Zachodnie. Bolesław złamał jego postanowienia i na nowo rozgorzały walki, jednak mimo to w 1013 roku doszło do porozumienia w Merseburgu – Bolesław Chrobry uzyskał Miłsko i Łużyce w lenno, a w zamian zobowiązał się do posiłków wojskowych dla Henryka II, podczas wyprawy do Rzymu. W 1015 roku ponownie wybuchła wojna między cesarzem i Bolesławem Chrobrym. Polski władca odmówił wsparcia wyprawy Henryka do Italii, a także podjął próby spiskowania przeciw niemu z księciem czeskim. Doprowadziło to do cesarskiej interwencji w Polsce, która jednak zakończyła się niepowodzeniem. Henryk II, sprzymierzywszy się z księciem ruskim Jarosławem Mądrym, zaatakował Bolesława raz jeszcze w 1017 roku – ponownie nie odnosząc sukcesu. Również Jarosław Mądry nic nie zawojował. W 1018 roku zawarto ostatecznie pokój w Budziszynie. Zwycięzcą konfliktu okazał się Bolesław, który zachował Miłsko i Łużyce, już nie jako lenno, ale swoją własność, oraz uzyskał także od cesarza pomoc zbrojną w wyprawie na Kijów.

Wyprawa kijowska w 1018 roku

W 1018 roku Bolesław Chrobry zorganizował wyprawę, aby przywrócić na tron kijowski swego zięcia Świętopełka. Zakończyła się ona pełnym powodzeniem. Po zwycięskiej bitwie pod Wołyniem (22 lipca), zajął Kijów (14 sierpnia). W drodze powrotnej przyłączył utracone w 981 Grody Czerwieńskie. Świętopełk jednak nie utrzymał się na tronie, zrzucił go Jarosław Mądry. Świętopełk został wygnany z Rusi i poprosił o ponowną pomoc swojego teścia Bolesława Chrobrego, który mu już jej nie udzielił (dwukrotne zrzucenie Świętopełka z tronu świadczyło o jego nieudolności). Chrobry poparł Jarosława Mądrego jako godnego władcę i podpisał z nim pakt o nieagresji.

Trwa spór co do daty koronacji. Niektórzy historycy uważają, że Chrobry od 1000 roku starał się o papieską zgodę na koronację, potwierdzającą akt dokonany podczas zjazdu gnieźnieńskiego. Niezależne źródła proveniencji niemieckiej jednoznacznie potwierdzają, że Bolesław, korzystając z krótkiego bezkrólewia w Niemczech po śmierci Henryka II, kazał się koronować w 1025 roku (dokładna data ani miejsce nie jest znane). Inni uważają (Johannes Fried) iż w 1025 dokonano tylko odnowienia koronacji z roku 1000 (tzw. srebrna, koronacje wielokrotne są spotykane w tym czasie). Przeciwno temu pogładowi protestuje Jerzy Wyrozumski, który zaznacza, że w świetle tekstu z epitafium władcy, jak również według późniejszej polskiej tradycji, symboliczny akt włożenia diademu cesarskiego na głowę polskiego władcy przez Ottona III w 1000 roku nie był przez współczesnych uznawany za jakikolwiek ekwiwalent koronacji. Nie wyklucza to wspomnianego wcześniej faktu, że polski książę starał się uzyskać koronę wkrótce po zjeździe, niemniej starania te zakończyły się niepowodzeniem ze względu na śmierć przychylnych Bolesławowi zarówno cesarza, jak i papieża. Istnieją również podania, że korona pierwotnie przeznaczona dla polskiego władcy trafiła ostatecznie na Węgry, gdzie spoczęła na skroniach tamtejszego władcy Stefana I. Niezależnie od rozważanych wyżej wątpliwości, Bolesław Chrobry zmarł wkrótce po koronacji z 1025 (1024), a rządy objął jego syn Mieszko II Lambert.

Miejsce pochówku

Miejscem spoczynku króla (według kronikarza Jana Długosza, części historyków i archeologów i dawnej tradycji) została katedra poznańska. W XIV wieku król Kazimierz Wielki ufundował w tej świątyni gotycki sarkofag, do którego przeniesiono szczątki Bolesława Chrobrego. Sarkofag został częściowo zniszczony w 1772 podczas pożaru katedry, a doszczętnie kilka lat później (1790) na skutek zawalenia wieży południowej. Wówczas szczątki Bolesława Chrobrego przeniesiono do kapitułarza, skąd 3 fragmenty kości króla zostały przez kapitułę poznańską ofiarowane Tadeuszowi Czackiemu (w 1801 roku, na jego prośbę). Czacki jeden z fragmentów czaszki Chrobrego umieścił w swojej siedzibie rodowej (w mauzoleum) w Porycku, pozostałe dwa w postaci kręgów szyjnych podarował księżnej Izabeli Czartoryskiej do nowo powołanego polskiego muzeum w Puławach.

W 1938 Instytut Prehistoryczny Uniwersytetu Poznańskiego pod kierunkiem prof. Kostrzewskiego prowadził badania poszukiwawcze grobu B. Chrobrego na terenie Ostrowa Tumskiego w Poznaniu. Po wielu historycznych zawirowaniach miejscem pochówku króla Bolesława Chrobrego pozostała ostatecznie katedra poznańska, a dokładnie Złota Kaplica wewnątrz tej świątyni.

Znana jest treść epitafium, które w części lub w całości znajdowało się na pierwotnym nagrobku króla; jest ono też jednym z pierwszych źródeł (datowane na okres tuż po śmierci Chrobrego, prawdopodobnie za rządów Mieszka II), podających przydomek Bolesława (późniejszy Gall Anonim zatytułuje rozdział 6. swojej Kroniki polskiej *Bolezlavus qui dicebatur Gloriosus seu Chrabri*).



„Koronacja pierwszego króla Polski”. Obraz Jana Matejki



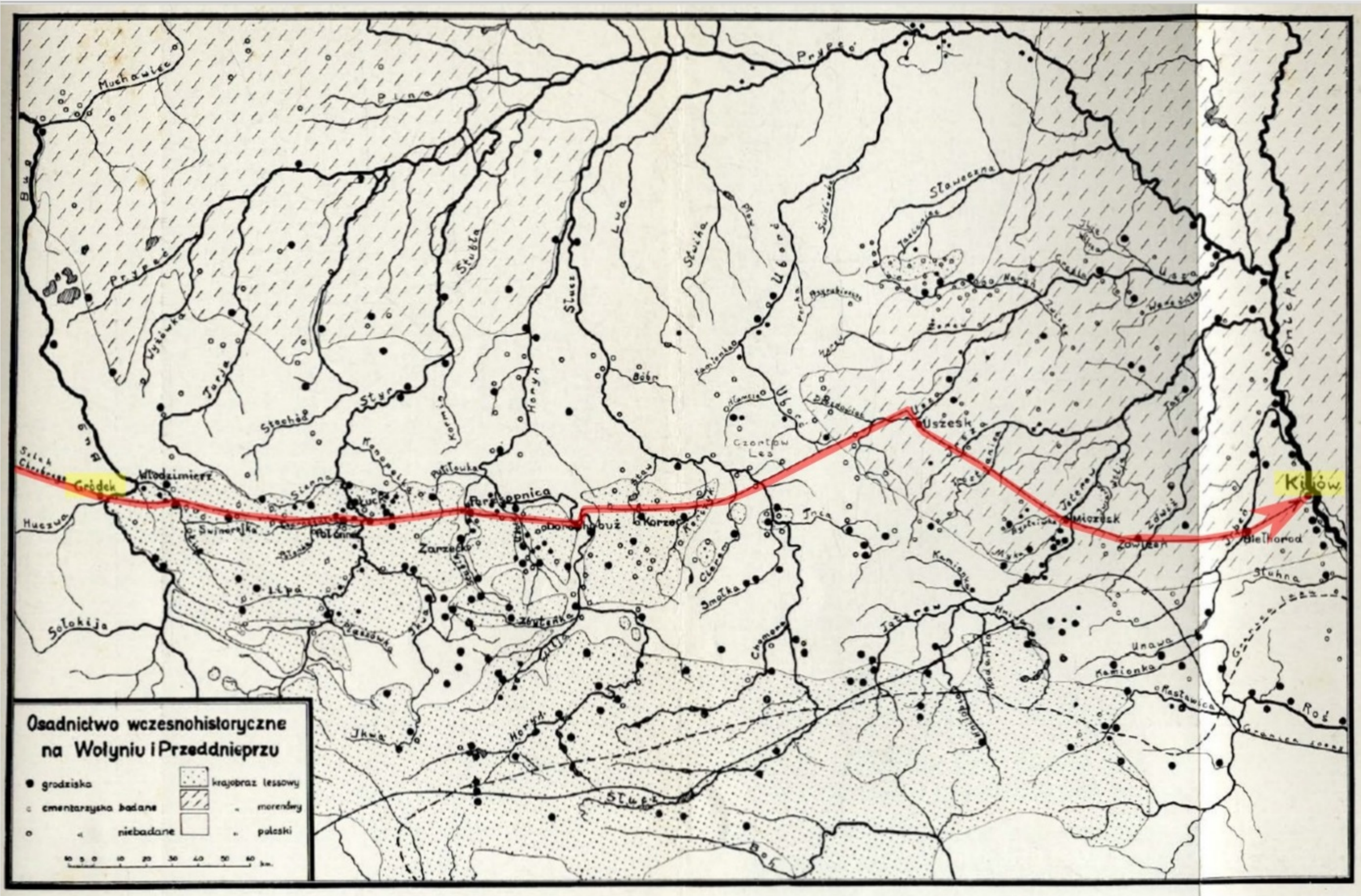
Bolesław Chrobry w koronie koronacyjnej królów polskich – obrazy: Marcellego Bacciarellego (1770) i Aleksandra Lessera



Koronacja Chrobrego rysunek Ksawerego Pillatiego



Chrobry w Kijowie, obraz Jana Matejki



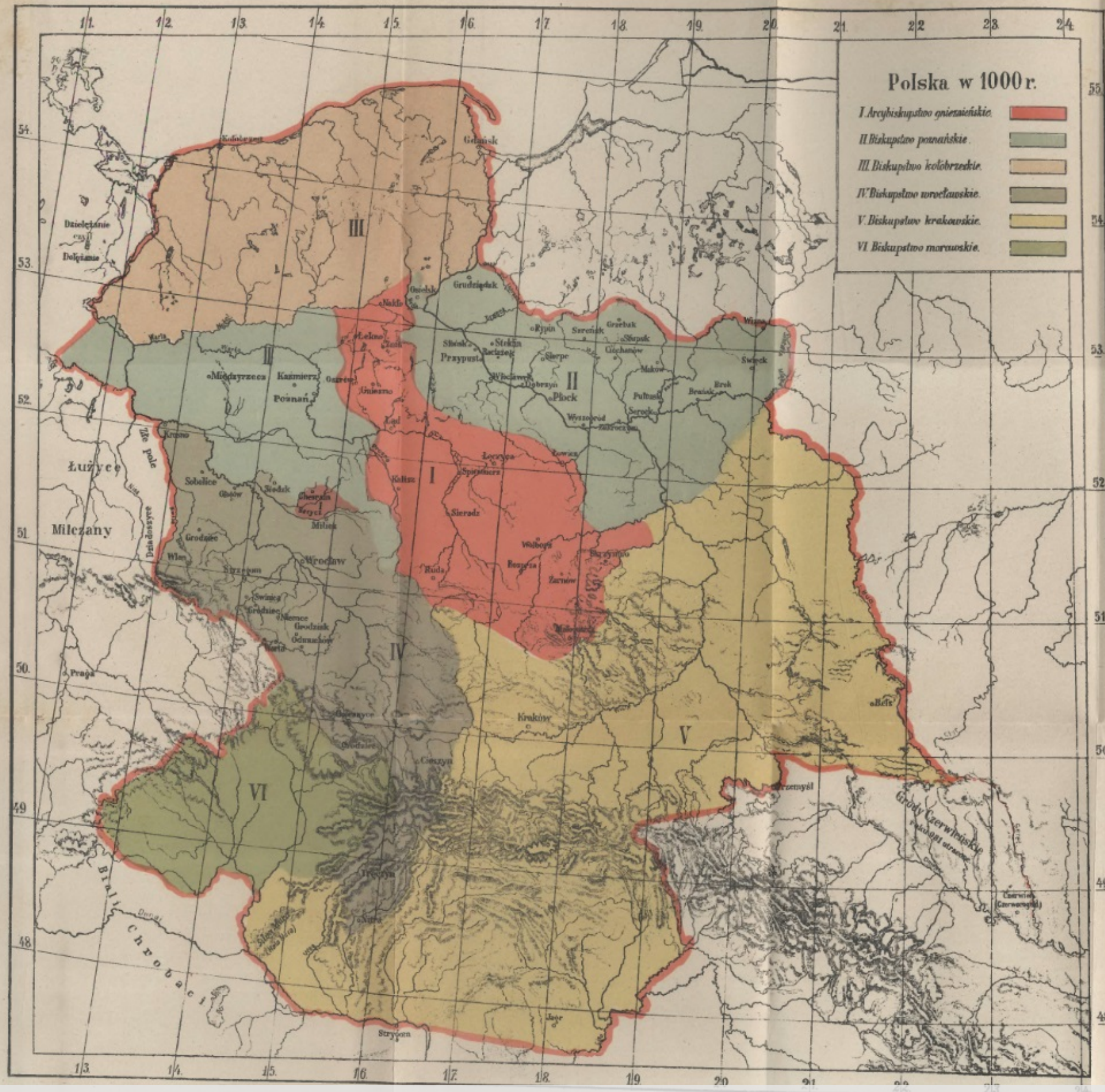
R. Jakimowicz, Szlak wyprawy kijowskiej Bolesława Chrobrego w świetle archeologii, Rocznik Wołyński, t. III, Równe 1934.



Renesansowa płaskorzeźba Chrobrego w portalu bramy wjazdowej Zamku Piastów Śląskich w Brzegu



Pomnik powitania przez Bolesława Chrobrego cesarza Ottona III w Ławie, odsłonięty w 1960



Polska w 1000 roku, podział na biskupstwa, wg Wojciech Kętrzyński „Polska w X wieku”

A horizontal scale bar with markings at 0, 20, 40, 60, 80, and 100 km.

Opis ziem: — — — — — granice państwa
— — — — — „ plebiscytubusson
Pomorzan, Polan, Mazowsian
i Groduw Czerwieńskich.
- - - - - granice dystryktu
Siedziha biskupa
• • • • • „ arcybiskupa
• • • • • grodu i nasamiejście
• • • • • „ miasta .

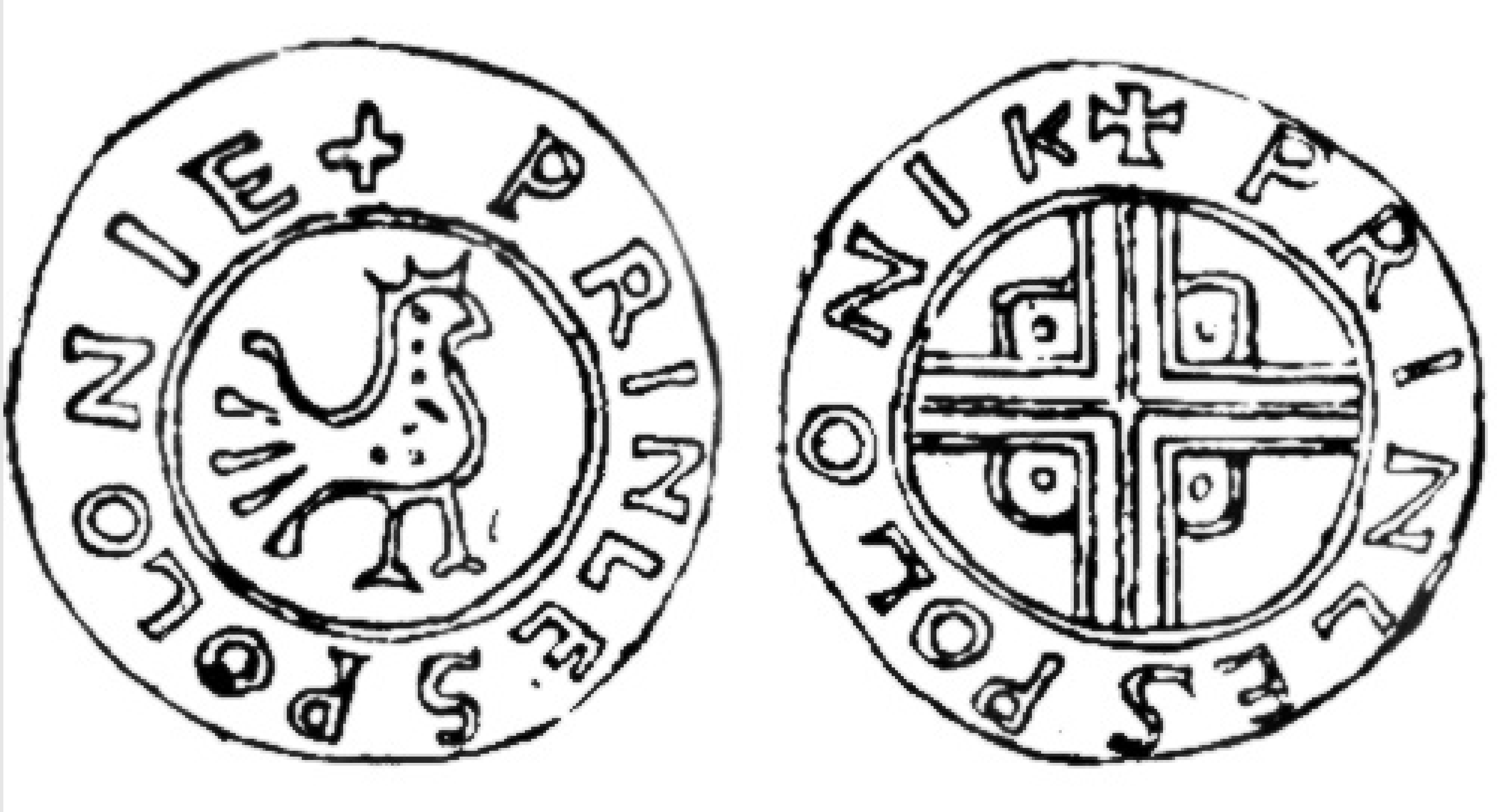
Polska za Bolesława Chrobrego, wg Stanisław Zakrzewski, „Bolesław Chrobry Wielki”, 1925



Grobowiec Mieszka I i Bolesława Chrobrego



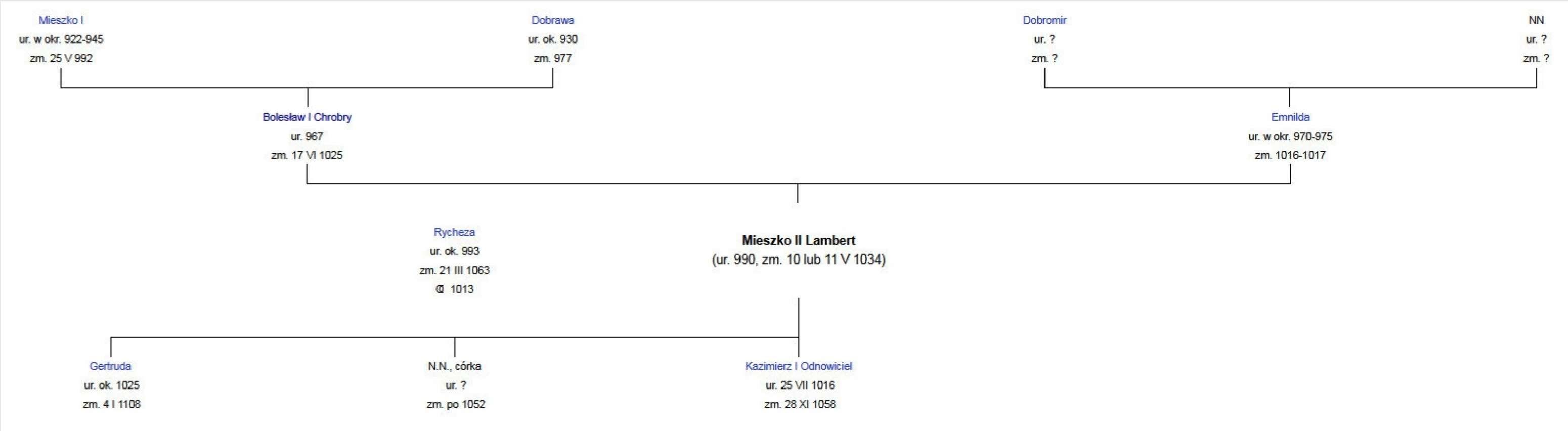
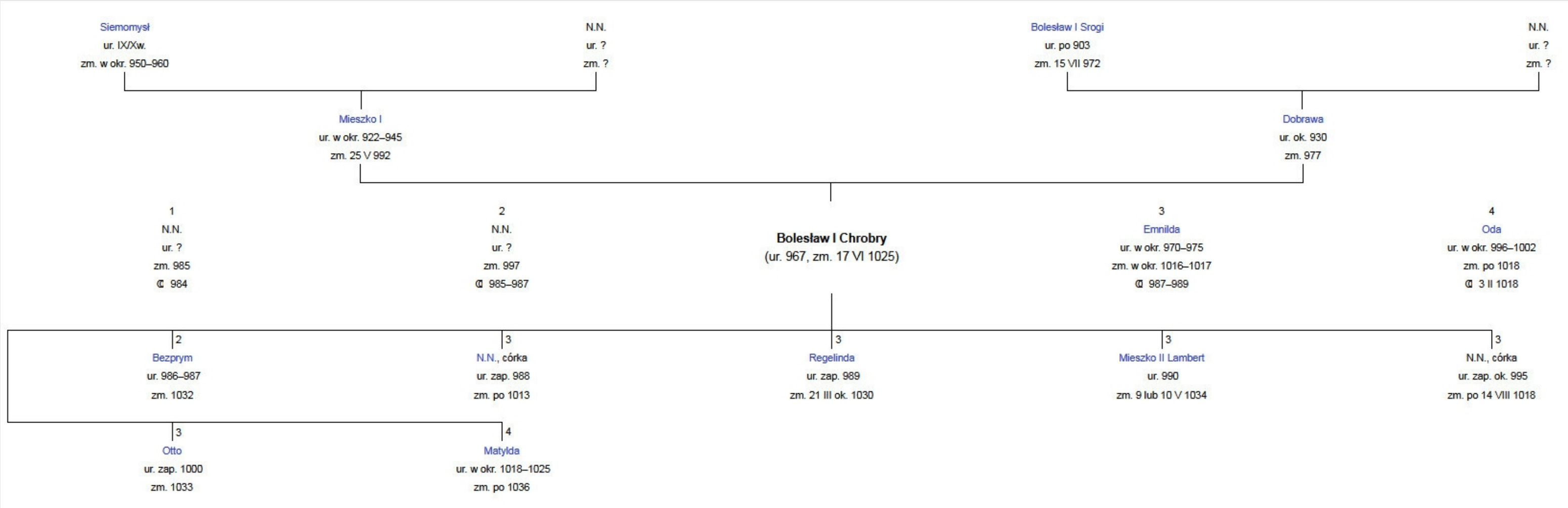
Pomnik Bolesława Chrobrego w Gnieźnie



Denar z czasów Bolesława Chrobrego



Bolesław I Chrobry rozkazuje wbić słupy graniczne na Łąbie i Soławie, obraz pędzla Józefa Peszki z około 1810 roku



Drzewa genealogiczne Bolesława Chrobrego i Mieszka I

^{rma.} cis in regnum eligitur, in scijsque Saxonibus Moguntia
^{Saxo:} à Vuillichiso unctus coronatur. Fama uolat super his
dicens, pariter in Mersburgiam illum quam citissimè
uenturum, quod et factum est. Ille Bernhardus dux *Bernhardus D.*
et Saxonum primates cum decore suorum conuenientes
benignè ab eo suscepti sunt, moxque dominum sibi illum
ac regem elegerunt, sed et Bolitzlauonem Polonia ducem *Bolizlano D.*
occurrisse, et regis gratiam sibi supplicasse, foedere pacis
promisso reperiunt, quæ quia firma non fuit, postmo-
dum patuit. Inde digressus per urbes et loca provinciae ali-
quandiu commoratus, quæ agenda erant, prout tempus
et res poscebant, prudenter disponebat. Dominae quoque



Mieszko II Lambert

(Ur. 990, zm. 10 lub 11 maja 1034) – król Polski w latach 1025-1031, książę Polski 1032-1034 z dynastii Piastów. Syn Bolesława Chrobrego, przejął władzę po śmierci ojca i prawdopodobnie wypędził z kraju swoich dwóch braci. Zorganizował dwa niszczycielskie najazdy na Saksonię w 1028 i 1030 roku. Następnie prowadził wojny obronne przeciw Niemcom, Czechom i książętom Rusi Kijowskiej. Opuścił kraj w 1031 roku w wyniku kolejnej wyprawy Konrada II na ziemie polskie, oraz po ataku książąt ruskich Jarosława Mądrego i Mścisława, którzy pomogli na polskim tronie osadzić jego brata Bezpryma. Następnie uszedł do Czech, gdzie został uwięziony przez księcia Udalryka. Odzyskał władzę w 1032 roku jako książę jednej z trzech dzielnic. Zjednoczył państwo, ale nie udało mu się odtworzyć stabilnych struktur władzy. Za jego czasów od Polski odpadły nabytki terytorialne Bolesława Chrobrego: Milsko i Łużyce, Grody Czerwieńskie oraz Morawy (i być może Słowaczyna). Był pierwszym władcą Polski umiejącym czytać i pisać. Znał język niemiecki, łacinę i grekę.

Młodość

Mieszko II był drugim synem Bolesława I Chrobrego, a pierwszym z małżeństwa z Emnildą, księżniczką słowiańską. Już za życia ojca był aktywny politycznie, co pozwala twierdzić, że Bolesław Chrobry wyznaczył go na swojego następcę. Uczestniczył przede wszystkim w polityce niemieckiej, zarówno jako przedstawiciel Chrobrego, poseł, jak i dowódca wojsk.

W 1013 roku najprawdopodobniej wraz z ojcem przybył do Merseburga i był obecny podczas zawierania porozumienia między Bolesławem Chrobrym a Henrykiem II, na mocy którego Bolesław uzyskał Milsko i Łużyce w lenno, a w zamian zobowiązał się do posiłkowania Henrykowi II podczas wyprawy do Italii.

Pozycję młodego księcia na dworze, zarówno polskim, jak i cesarskim, dobitnie zwiększyło zawarte w 1013 roku małżeństwo z Rychezą[a], córką palatyna reńskiego Ezzona, szwagra Ottona III. Zgodnie z zapiskami z klasztoru Brauweiler późniejszy „król polski Mieszko, wysławszy dziewosłębów z najróżnorodniejszymi darami, jak przystało na osobę królewską, za pośrednictwem wspomnianego władcy [króla Niemiec] do jego pierworodnej córki, prosił o rękę Rychezy”. Ezzo miał status równy księciu terytorialnemu oraz duże wpływy jako przywódca lotaryńskiej opozycji przeciw Henrykowi II. Poprzez małżeństwo Mieszka z jego córką dynastia piastowska weszła w krąg rodziny cesarskiej i zyskała pozycję równą, jeśli nie wyższą, od pierwszych rodów Rzeszy.

W 1014 roku Mieszko został wysłany przez ojca do Czech w roli emisariusza. Miał przekonać księcia Udalryka do sojuszu przeciw Henrykowi II. Misja zakończyła się niepowodzeniem, a Udalryk uwięził Mieszka i wydał królowi Niemiec. Według Thietmara został uwolniony dzięki interwencji saskich możnowładców, którzy poręczyli za niego majątkiem.

Rok później Mieszko stanął na czele wojsk polskich w kolejnej wojnie z Henrykiem II. Przebieg kampanii nie był korzystny dla cesarza. Jego armia potrzebowała ponad miesiąca, by osiągnąć linię Odry, następnie napotkała silny opór wojsk Chrobrego pod dowództwem Mieszka. Henryk wysłał do księcia posłów, starając się skłonić go do zawarcia separatystycznego pokoju. Mieszko odmówił, a sam cesarz nie zdołał rozbić jego oddziałów i rozpoczął odwrót przez kraj Dziadoszan. Książę polski ruszył w pogoń za nim, zadając armii niemieckiej duże straty. Po dotarciu do Miśni bezskutecznie próbował oblegać gród swojego szwagra, margrabiego Hermana. Walki ustały jesienią i zostały wznowione dopiero w 1017 roku po fiasku rozmów pokojowych. Siły cesarskie sforsowały Odrę koło Krosna Odrzańskiego i omijając główne grody ruszyły w stronę Niemczy. W tym samym czasie Mieszko na czele 10 secin (legii) jazdy przeprowadził z Moraw atak na sprzymierzone z Henrykiem Czechy. Dywersyjne działanie odniosło skutek i cesarz zrezygnował z frontalnego ataku. Rozpoczął zamiast tego nieudane oblężenie Niemczy. Rok później zawarto korzystny dla Polski pokój w Budziszynie.

Ze względu na śmierć Thietmara, głównego kronikarza tego okresu, nie ma niemal żadnych informacji na temat Mieszka od roku 1018 do 1025. Jedynie Gall Anonim wspomina o młodym księciu przy okazji opisu wyprawy jego ojca na Ruś w 1018 roku: „ze względu na to, że (...) syna swego Mieszka jeszcze nie uważał za zdolnego do sprawowania rządów, ustanowił tam panem w swoim zastępstwie pewnego Rusina ze swego rodu”.

Panowanie Mieszka II. Koronacja i dziedzictwo

Tuż po śmierci ojca Mieszko został koronowany na króla Polski 25 grudnia 1025 roku przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Hipolita w katedrze gnieźnieńskiej. Zdaniem kronikarzy niemieckich uczynił to samowolnie, co w ówczesnej sytuacji politycznej mogło być poniekąd prawdą. Po ojcu Mieszko II odziedziczył rozległe terytorium, składające się nie tylko z większości ziem państwa gnieźnieńskiego Mieszka I (bez Pomorza Zachodniego), ale również Milska, Łużyc, Moraw i Grodów Czerwieńskich. Był ważnym środkowoeuropejskim władcą i posiadał rozległe koligacje w Rzeszy, co dobrze wróżyło jego rozpoczynającym się rządóm.

Nie wiadomo jak, po przejęciu władzy, potraktował Mieszko swoich dwóch braci: Bezpryma i Ottona. Zapiski kronikarskie pozwalają przypuszczać, że zostali oni wypędzeni lub zmuszeni do ucieczki z kraju. Otto został ponoć wygnany, ponieważ sprzyjał cesarzowi Konradowi II. Inne źródła wspominają o Bezprymie mającym jakoby przebywać na Rusi.

Wsparcie opozycji niemieckiej

W 1026 roku król niemiecki Konrad II udał się do Italii na cesarską koronację. Jego nieobecność zwiększyła aktywność opozycji skupionej wokół księcia szwabskiego Ernesta II i Fryderyka II Lotaryńskiego. Przeciwnicy Konrada postanowili zdobyć przychylność posiadającego znaczną pozycję Mieszka II. Śladem tych starań była księga modlitewna przysłana Mieszkowi około 1027 przez Matyldę szwabską (żonę Fryderyka II z Lotaryngii, córkę Hermanna II, księcia Szwabii z bocznej linii dynastii Konradynów). Tzw. Kodeks Matyldy zawierał m.in. całostronicową miniaturę przedstawiającą księżnę wręczającą księgę siedzącemu na krześle tronowym królowi. Do daru dołączono list dedykacyjny Matyldy zawierający wiele cennych, choć zapewne przesadzonych informacji na temat władcy Polski. Matylda nazwała go wybitnym królem, poświęconym wzorem ojca szerzeniu chrześcijaństwa. Chwaliła zasługi Mieszka w budowaniu nowych kościołów, jak również znajomość łaciny i niezwykle rzadkiej w tych czasach greki. W księdze tej znalazł się najwcześniejszy zapis nutowy na ziemiach polskich: neumy na marginesie sekwencji *Ad celebres rex cēlice*. Wszystko wskazuje na to, że dar wywołał spodziewany efekt, a Mieszko obiecał podjąć działania zbrojne. Wyprawę wojenną mającą wspomóc opozycję zaczęto przygotowywać jesienią 1027 roku. W połowie tego samego roku Konrad II powrócił do kraju i podjął walkę z rebeliantami. Pokonał, a następnie uwięził i pozbawił władztwa Ernesta szwabskiego. Dopiero wtedy, gdy w Niemczech walki już dogasały, z wyprawą ruszył Mieszko II. W 1028 roku polskie wojska dokonały łupieżczego najazdu na Saksonię i uprowadziły licznych jeńców (początek wojny z Niemcami). Zniszczenia miały być tak wielkie, że według saskich źródeł „po przejściu wojsk Mieszka trawa nie chciała rosnąć”. Samego króla Polski oskarżano o wiarołomstwo, zarazem przypominając, że uzurpował on sobie prawo do królewskiej korony. Najazd dotyczyć musiał także ziem plemienia Wioletów. W październiku 1028 roku na zjazd państwowy w Pöhlde przybyło ich poselstwo, prosząc cesarza o obronę przed atakami Mieszka II i obiecując wsparcie w walce z władcą Polski.

Wyprawy odwetowe

Zorganizowany zbyt późno najazd nie wpłynął na szanse rebeliantów, wywołał natomiast odwetową wyprawę cesarza. Wojska Konrada jesienią 1029 roku uderzyły na Łużycę, przystępując do bezskutecznego oblężenia Budziszyna. Niemcy nie otrzymali obiecane go wsparcia Wioletów, a wyprawa zakończyła się niepowodzeniem, ponieważ zagrożony przez Węgrów władca Niemiec zmuszony został do odwrotu. W 1030 roku Mieszko zabezpieczony sojuszem z Węgrami raz jeszcze najechał Saksonię. Tymczasem jego południowy sprzymierzeniec zaatakował Bawarię, przejściowo zajmując Wiedeń.

W odpowiedzi cesarz zorganizował kolejną wyprawę przeciw królowi Polski, tym razem organizując szerszą koalicję antymieszkowską. Już w 1030 roku do ofensywy przeszedł książę Rusi Kijowskiej Jarosław Mądry. Uderzył on na Ruś Czerwoną, zajmując przygraniczny gród Bełz.

Prawdopodobnie w 1031 roku syn władcy Czech Udalryka, Brzetysław zaatakował i zdobył Morawy (w literaturze pojawiają się mniej popularne daty odpadnięcia Moraw: 1017 1020, 1021, 1029 i 1030). Warto jednak zauważyć, że czeska historiografia opowiada się za okresem panowania Bolesława Chrobrego i datuje utratę Moraw przez Polskę na lata 1018-1020.

Sam cesarz w 1031 roku zawarł pokój ze sprzymierzonymi z Mieszkem II Węgrami. Prawdopodobnie

rzządzający w tym kraju Stefan I zajął w zamian Słowację. Konrad nie musiał już obawiać się ataku z południa i jesienią 1031 roku ruszył z ofensywą na Łużyce i Miłsko. Ofensywa zakończyła się sukcesem, a Mieszko zrzekł się obydwu ziem. W efekcie od Polski odpadły zdobycze Bolesława Chrobrego, o które prowadził wieloletnie wojny z Henrykiem II.

Sytuacja w kraju

Historycy przypuszczają, że przyczyną szybkiej kapitulacji Mieszka II była zła sytuacja wewnętrzna w kraju. Odziedziczony po Bolesławie Chrobrym system monarchii wojennej wymagał do funkcjonowania prowadzenia zwycięskich i przynoszących liczne łupy wojen. W przeciwnym razie koszty utrzymywania rozbudowanej drużyny książęcej spadały na ludność państwa. Tymczasem od najazdu na Saksonię Mieszko jedynie bronił swojego terytorium. Co więcej przegrane wojny osłabiały pozycję księcia, co uaktywniło opozycję wśród grup społecznych, którym wcześniejsze wojny nie przyniosły korzyści. Dodatkowym problemem był kryzys dynastyczny. Dwaj prawdopodobnie wypędzeni bracia Mieszka II podjęli próby odzyskania władzy przy pomocy obcych sił.

Atak Jarosława Mądrego i utrata władzy

Prawdopodobnie problemy brata jako pierwszy wykorzystał Bezprym, który przypuszczalnie przy wsparciu Ottona zdobył wsparcie książąt ruskich w dążeniu do przejęcia władzy. Kiedy Mieszko zajęty był obroną Łużyc przed wojskami Konrada II, ze wschodu ruszyła wyprawa Jarosława Mądrego i Mściława. W 1031 roku ponownie najechali oni i przyłączyli do swojego kraju Grody Czerwieńskie, a następnie osadzili Bezpryma na tronie. Mieszko zmuszony został do ucieczki z kraju. Nie mógł zbiec na Węgry, ponieważ drogę zagrażały mu oddziały ruskie, a król Stefan nie był mu przychylny. Tym bardziej wykluczona była ucieczka do najechanej kilka lat wcześniej Saksonii. Pozbawiony alternatyw Mieszko wyruszył do Czech. Książę Uldaryk po raz kolejny uwięził Mieszka, ten jednak nie mógł tym razem liczyć na wsparcie cesarza. Został nie tylko pojmany, ale również wykastrowany, co miało być karą za oślepienie przez Bolesława Chrobrego księcia czeskiego Bolesława III Rudego. Gall Anonim następująco przedstawił to wydarzenie w swojej kronice: „Opowiadają też, że Czesi schwytali [go] zdradziecko na wiecu i rzemieniami skrępowali mu genitalia tak, że nie mógł już płodzić [potomstwa], za to, że król Bolesław, jego ojciec, podobną im wyrządził krzywdę, oślepiwszy ich księcia, a swego wuja. Mieszko tedy powrócił wprawdzie z niewoli, lecz żony więcej nie zaznał”.

Rządy Bezpryma i odzyskanie tronu

Nowy książę Bezprym rozpoczął prawdopodobnie krwawe prześladowania możnowładztwa wiernego Mieszkowi II. W czasie gdy sprawował władzę, doszło też do buntów ludności znanych pod nazwą reakcji pogańskiej. Rozkładowi uległy struktury władzy, upadł autorytet księcia, a sam Bezprym odesłał cesarzowi polskie insygnia koronacyjne. Jak podaje Rocznik hildesheimski został zamordowany „przez swoich” w rok po przejęciu władzy (1032). Inspiratorami morderstwa mieli być jego bracia.

Po śmierci Bezpryma tron Polski pozostał nieobsadzony. Mieszko przebywał w niewoli czeskiej, natomiast Otto prawdopodobnie w Niemczech. Źródła niemieckie podają, że Konrad zorganizował wyprawę zbrojną do Polski. Nieznany jest jej przebieg i efekty, wiadomo natomiast, że Uldaryk uwolnił Mieszka, który zapewne powrócił do kraju. Reagując na odzyskanie władzy przez swojego niedawnego przeciwnika, cesarz natychmiast udał się do Merseburga i rozpoczął przygotowania do wyprawy przeciw Polsce. Mieszko nie był przygotowany do konfrontacji, użył więc swoich wpływów na dworze niemieckim celem dyplomatycznego rozwiązania konfliktu.

W 1032 roku w Merseburgu doszło do spotkania Konrada II z żyjącymi spadkobiercami rodu Piastów. Pozbawiony alternatywy Mieszko zrzekł się korony i zgodził na podział kraju między trzech ubiegających się o tron pretendentów: siebie, Ottona i Dytryka, który był synem jednego z braci Bolesława Chrobrego. Roczniki hildesheimskie następująco opisują to wydarzenie: Tenże [Mieszko] rozumiejąc powody swej niestosownej zuchwałości, z jaką w latach poprzednich występował (...) wyprawił swoich posłów do cesarza i prosił o wyznaczenie czasu celem stawienia się i dania godnego zadośćuczynienia. I potem za zgodą cesarza w dniu 7 lipca przybył do Marseburga i sam poddał się władzy cesarskiej, zapomniawszy mianowicie korony i całego wystroju królewskiego.

Inny niemiecki kronikarz, Wipo wspomniał o podziale kraju na trzy części. Trzecią miał otrzymać brat Mieszka, Otto, z którym ten prawdopodobnie wspólnie zorganizował zabójstwo Bezpryma. Przypuszcza się, że do podziału państwa między Mieszka i Ottona doszło pokojowo, jeszcze przed zjazdem w Merseburgu.

Mieszko otrzymał prawdopodobnie Małopolskę i Mazowsze, Otto Śląsk, natomiast Dytryk Wielkopolskę. Inna propozycja podziału zakłada, że Mieszkowi przypadła stołeczna Wielkopolska, a pozostałe dzielnice przejęli Otto i Dytryk.

Jakkolwiek dokładnie przebiegał, podział państwa nie utrzymał się długo. Kiedy w 1033 roku zmarł książę Otto, Mieszko przejął jego dzielnicę. Następnie wypędził Dytryka (o ile ten w ogóle dotarł do Polski) i tym samym zjednoczył państwo. Mieszko odzyskał pełnię władzy, ale nadal zmuszony był do walki z reakcją pogańską i społeczną, a odbudowa struktur państwa przebiegała bardzo opornie. Warto podkreślić, że w Polsce nie przyjęto do wiadomości zrzeczenia się korony i po 1032 roku polskie roczniki wciąż nazywały go królem.

Śmierć

Mieszko zmarł nagle 10 lub 11 maja 1034 roku, pozostawiając państwo osłabione i znacznie okrojone terytorialnie względem początku panowania. Prawdopodobnie wkrótce od kraju odpadło Mazowsze rządzone przez byłego cześnika Miecia. Mieszko II zmarł śmiercią naturalną, co stwierdzają jednoznacznie polskie roczniki. Informacja, że został zamordowany przez swojego miecznika, pochodząca z kroniki Gotfryda z Viterbo, odnosi się do Bezpryma. Pochowany został w katedrze w Poznaniu.

Żona

Rycheza (ur. ok. 993, zm. 21 marca 1063) – córka Ezzona, hrabiego palatyna w Lotaryngii (ur. 994, zm. 1034), po 1047 była benedyktyńką w Brauweiler.

Dzieci

Kazimierz I Odnowiciel (ur. 25 lipca 1016, zm. 28 listopada 1058) – książę Polski (1038-1058), N.N., córka (ur. ?, zm. po 1052) – żona Beli I, króla Węgier (1060-1063), matka świętego Władysława, króla Węgier, znana jako Rycheza lub Adelajda, Gertruda (ur. ok. 1025, zm. 4 stycznia 1108) – żona Izjasława I, księcia Turowa, księcia nowogródzkiego (1052-1054), wielkiego księcia kijowskiego (1054-1068, 1069-1073, 1077-1078).

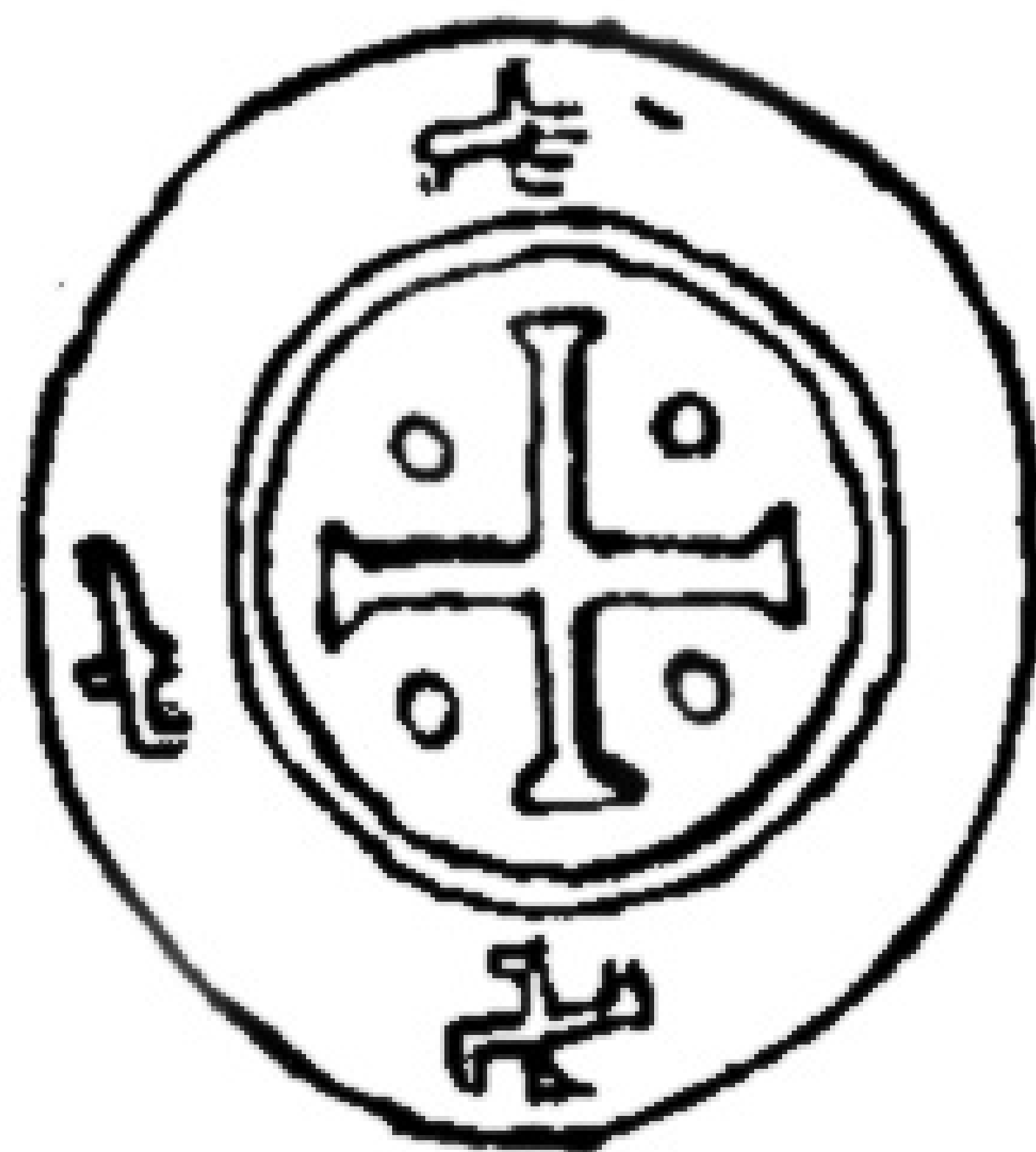
Możliwe, że córką Mieszka II była również Agata, żona angielskiego księcia Edwarda Wygnańca, której pochodzenie jest kwestią dyskusyjną.

Imiona i przydomek Mieszka II

Pierwsze imię książę otrzymał prawdopodobnie po dziadku, Mieszku I. Drugie (Lambert), niekiedy błędnie uznawane za przydomek, było przejawem żywego w Polsce kultu św. Lamberta. Nosił je też stryj Mieszka II, Lambert Mieszkowic. Przypuszcza się, że wybór imion dla syna był wyrazem ocieplenia się stosunków między Bolesławem Chrobrym a jego macochą Odą.

Współczesna historiografia nie przypisuje Mieszkowi II żadnego stałego przydomku, natomiast do XIX w. określany był on mianem Gnuśny. Podstawą dla tego epitetu były krytyczne opinie kronikarzy XII-wiecznych, a szczególnie słowa tworzącego w XV w. Jana Długosza: „okazał się człowiekiem gnuśnego charakteru, tępego umysłu, niezgrabny, w radach nierozsądny, w działaniu słaby, mało zdatny do spraw większej wagi”. Na taką ocenę kronikarzy wpłynęła prawdopodobnie chęć uwypuklenia wielkości Bolesława Chrobrego (podobną sytuację można było zaobserwować m.in. we Francji, gdzie budowano legendę Ludwika IX Świętego, dyskredytując dokonania jego poprzednika Ludwika VIII i następcy Filipa III).

Dopiero współczesna historiografia zrehabilitowała postać Mieszka II, porażki tłumacząc w większym stopniu złą sytuacją wewnętrzną państwa odziedziczoną po Bolesławie Chrobrym i działalnością spiskową braci księcia, niż jego osobistymi cechami.



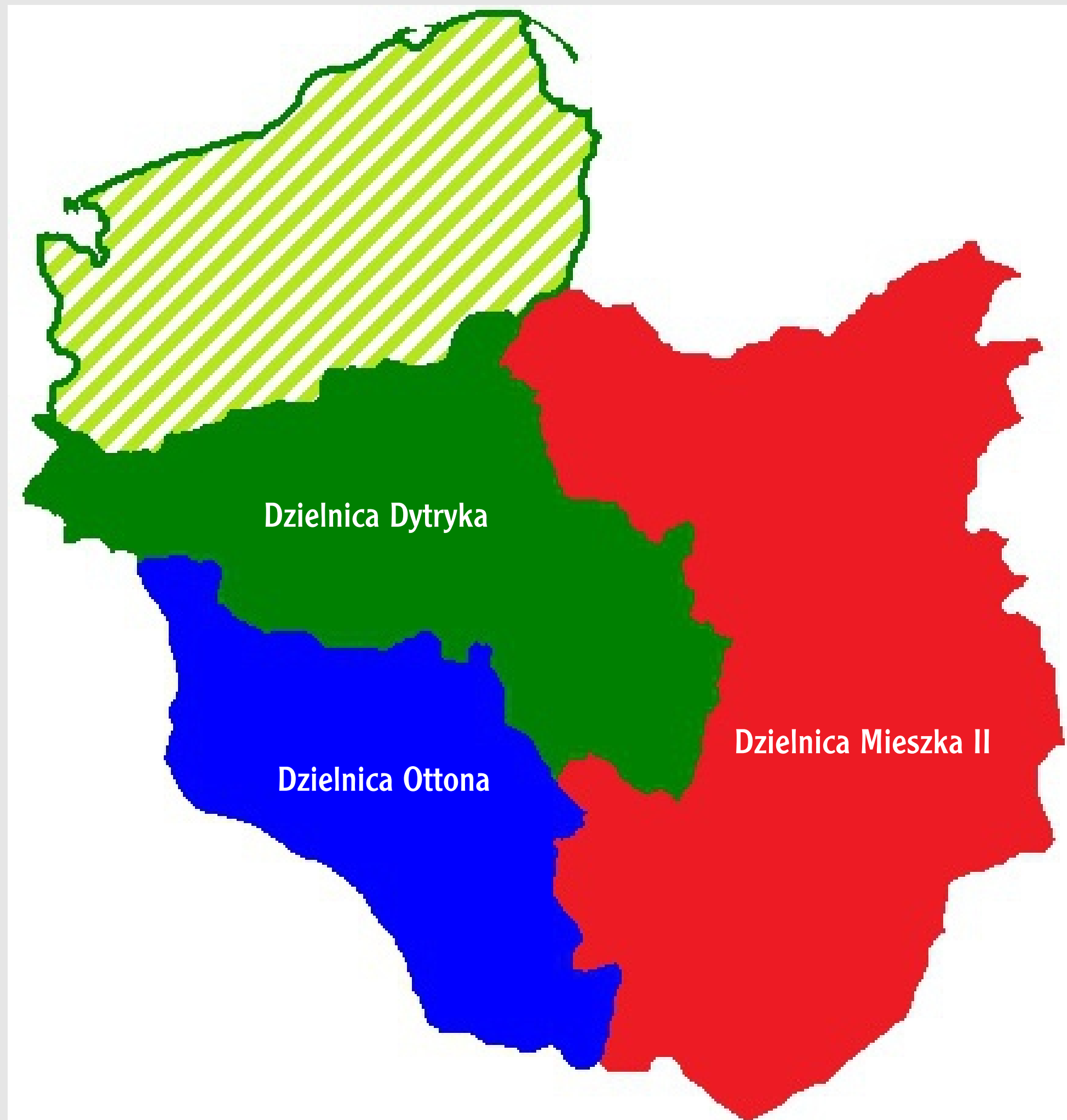
Denar z imieniem Misico obecnie przypisywany Mieszkowi II



Mieszko II uśmierza bunt Pomorzan



Pozostałości przedromańskiej katedry w Poznaniu, prawdopodobne miejsce pochowania Mieszka II



Prawdopodobny podział Polski na trzy dzielnice uzgodniony na zjeździe w Merseburgu (1032-1033)



Rysunek Jana Matejki z cyklu Poczet królów i książąt polskich



Mieszko II w cyklu Wizerunki książąt i królów polskich Ksawerego Pillatiego z 1888 oraz Mieszko II, grafika Aleksandra Lessera